

מאת הרב לוי-יצחק גינזבורג
משפיע בישיבת תות"ל
המרכזית - כפר חב"ד

במה "לוקחים" את עצמותו יתברך?

בקשר ליום הבהיר י"ט בטבת, נתוועד עם עוד
"הדרן" על ספר משנה-תורה לרמב"ם, "הדרן"
שקשור במיוחד עם "עצמות"

להסביר משהו. אבל באותו רגע פנה אליו מיד
שוב ר' זלמן-משה ונתן לו סטירה קלה,
באומרו: שמע נא אחי, אם אתה מדבר
ומסביר, גם אם כל ההסבר הוא זה שאי-
אפשר לומר ולהסביר, וגם אם אומרים שאת
זה גופא לא ניתן לומר, עצם העובדה שאפשר
לומר על כך משהו – זה כבר לא "עצמות!"

בקשר ליום ההילולא של הרמב"ם בכי
טבת, ובפרט שזה עתה סיימנו את
לימוד הרמב"ם במחזור הי"ט
והתחלנו את המחזור הכי, ננסה לערוך
במסגרת זו עוד "הדרן" על ספר משנה-תורה,
היד-החזקה לרמב"ם, "הדרן" שקשור במיוחד
עם ה"עצמות" שכל מה שנאמר עליו לא יהיה
נכון וכל מה שנאמר עליו יהיה נכון וכי.

[ויש לכך שייכות מיוחדת גם ליום הבהיר
י"ט בטבת, בו (בשנת תשי"ג) היה "דידן נצחי"
בקשר להמשך המשפט אודות הרבי מלך
המשיח שליט"א עצמו. שגם זה נוגע, כמובן,
לרבי שליט"א עצמו שלמעלה מכל ה"גילויים"
(אפילו למעלה מהספרים), וכפי שכתבנו על
כך גם בשנים שעברו].

נכתוב כאן נקודה אחת על פי ומתוך
ה"הדרן" של הרבי מלך המשיח שליט"א על
הרמב"ם משנת תשמ"ו (ילקוטי שיחות' כרך
ז"ך עמוד 249 ואילך).

בהלכה האחרונה בספר היד כותב

יימחה.
בשנותיו האחרונות עלה ר' זלמן-משה
לארץ-הקודש. הוא התגורר בתל-אביב
והתפלל וגם התוועד בבית-כנסת חב"ד
שברחוב "נחלת בנימין".

אחד מזקני החסידים הבולטים בין אנשי
בארץ היה הרה"ח ר' משה ע"ה גוראריה. ר'
משה נחשב ל"משכיל" בחסידות, וכל מי
שהייתה לו איזו שאלה וקושיא בחסידות היה
פונה אליו.

ישב פעם ר' זלמן-משה בהתוועדות
חסידותית ב"נחלת בנימין", ו"כטוב לב המלך
ביין" נטפל לר' משה גוראריה וביקש ותבע
ממנו: אתה הרי "משכיל", אמור נא לי מהו
אותו "עצמות ומהות", שכל-כך הרבה אנו
שומעים עליו בחסידות.

ר' משה ניסה להתחמק, "מה כבר אפשר
להגיד על עצמות"...

אבל ר' זלמן-משה לא הניח לו, וכמעט
הרעים עליו בקולו: אל תתחמק! אתה הרי
"משכיל" ומחובתך להסביר כאשר שואלים
אותך! אתה יכול להסביר בידיעת החיוב או
בידיעת השלילה, להפליא זאת עוד ועוד,
ולהסביר את זה גופא שאי-אפשר לומר עליו
מאומה, אבל משהו אתה חייב לומר: מהו
"עצמות"?

סוף-סוף פתח ר' משה את פיו וניסה

מספר המשפיע הרה"ח ר' מענדל
פוטרפס: שלושה משפיעים עיקריים
היו לי, מהם קיבלתי הרבה מאוד,
עד שאפשר לומר שאת עיקר החינוך
החסידותי קיבלתי מהם.

אחד מהם היה הרה"ח ר' יחזקאל
("חאטשע") פייגין הי"ד, שהיה המשפיע שלו
בישיבה, לימד אותו להבין חסידות, התוועד
ושוחח עמו רבות, וגם "לחץ" עליו ללמוד
הרבה "אותיות" של תניא בעל-פה (ועל כך
במיוחד הכיר לו ר' מענדל תודה כל ימי חייו,
כאשר ראה, בהיותו מעבר להרי החושך,
בבתי-האסורים ובמחנות-העבודה בסיביר,
מה "נתן" לו לימוד ושינון נפלא זה, ואף הוא
השתדל בכל יכולתו שתלמידיו ומי ששומע
לקולו ילמד וישנן הרבה "אותיות" של תניא
בעל-פה).

השני היה הרה"ח ר' יצחק הורביץ הי"ד
("ר' איציה דער מתמיד" = המתמיד), אשר
היה עמו במשך תקופה ארוכה, וההשפעה
וההדרכה שהחדיר בו, יחד עם הדוגמא
האישית שראה אצלו, פעלו על כל הנהגתו כל
ימי חייו.

והשלישי – "המשפיע", בה' הידיעה, כפי
שהיה ר' מענדל אומר וחוזר ואומר – היה
הרה"ח ר' זלמן-משה היצחקי, שהראה לו
דוגמא חיה של חסיד אמיתי, וגם חינוך
והדריך אותו באופן שהותיר עליו רושם בל

לגמרי, והעובדה שהדברים הם כך ולא אחרת אינה אלא משום שכך אומר הנביא וכך אומרת התורה.

ונקודה זו בידיעת ה' שבתחילת הרמב"ם, שהוא למעלה מכל גדר ועניין שכלי כלשהו, מגיעה לידי שלימותה בסיום הרמב"ם, "באותו הזמן", שאז תתקיים מצוות ידיעת ה' בכל שלימותה – כאשר ידיעת ה' תהיה לא רק באופן של "וישיגו דעת בוראם", השגה, דברים שאפשר להגיע אליהם ונמצאים

ישב פעם ר' זלמן-משה
בהתוועדות חסידותיות
ב"נחלת בנימין", ו"כטוב
לב המלך ביין" נטפל
לר' משה גוראריה
וביקש ותבע ממנו:
אתה הרי "משכיל",
אמור נא לי מהו אותו
"עצמות ומהות", שכל-
כך הרבה אנו שומעים
עליו בחסידות

בהישג יד; לא רק באופן השגה כזה שהוא "כפי כח האדם", היינו דברים שיכולים להיות מושגים בשכל האדם – אלא גם "כמים לים מכסים", גם דברים שהם למעלה לגמרי מן השכל, עד שהם "מכסים" את השכל ואת כל המציאות, גם הם יהיו מלאים את הארץ.

ויחד עם זאת מדגישים שהדבר לא יבטל את מציאותה של הארץ ושל השכל – כשם שמי הים אינם מבטלים את מציאות המקום שבו הם נמצאים, אלא ממלאים אותו ומכסים אותו – שכן השכל עצמו והמציאות עצמה הם "מלאים" ו"מכוסים" ב"דעה את ה" שלמעלה מגדרי השכל. וכפי שמדגיש הרמב"ם גם בתחילתו שגם העניינים שלמעלה מן השכל צריכים "לידע" אותם בידיעה שכלית ולא רק להאמין בהם. היינו שהשכל עצמו צריך להיות ממולא וחדור ו"מכוסה" בידיעת ה' שלמעלה מן השכל.

וזהו גם מה שכותב הרמב"ם לפני כן שישראל "יהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים": לא רק ש"יהיו חכמים גדולים"

ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להימצאות.

שבה בא הרמב"ם להוסיף פרט נוסף, נחוץ ונוגע מאד בידיעת ה', שלמרות שהאמת היא כן, שדבר ה' מהווה ומחיה כל נברא בכל רגע כ"ל, וכן מובן ומוכרח גם בהוכחות שכליות, כפי שמאריך רבינו הזקן בשער היחוד והאמונה שביתניא, להסביר ולהוכיח זאת – אך כל זה אינו אלא מפני שהשכל שלנו מבין שמוכרח להיות דווקא כך ולא ייתכן אחרת, אבל הקב"ה אינו מוגבל חס ושלום בהגבלות השכל.

שהרי הוא יתברך ברא את השכל עצמו ואת כל הכללים השכליים. ולכן אין שום דבר שאפשר לומר לגביו יתברך כי "זה לא יכול להיות". וכפי שכותב הרשב"א שאי-אפשר לומר שאצלו יתברך ישנו דבר "נמנע" (דבר שלא ייתכן), כי הוא יתברך "נמנע הנמנעות".

ולכן, כאשר "יעלה על הדעת", כאשר תהיה עלייה בדעת, כאשר נסתכל על הקב"ה בהסתכלות נעלית יותר מההסתכלות המוגבלת של שכלנו, אזי היה אפשר לומר "שהוא אינו מצוי", שאין הוא "מצוי" בתוך הנבראים להחיותם. שכן כיוון שהוא יתברך אינו מוגבל כלל, לפיכך יש ביכולתו יתברך לברוא את הנבראים באופן כזה שלא יהיו צריכים כל הזמן אליו, ויוכלו להתקיים ללא שדבר ה' מהווה אותם בכל רגע.

לאמיתו של דבר אמנם לא רצה הקב"ה לברוא באופן כזה, אלא אופן הבריאה הוא, כפי שמובן גם בשכלנו, שאילו היה הקב"ה "אינו מצוי" בנבראים, אזי "אין דבר אחר יכול להימצאות". אבל זאת אך ורק משום שכך רצה ה', ואילו היה רצונו אחרת, היה יכול לברוא את העולם באופן – שאין לו שום הבנה בשכל – שהנבראים היו יכולים להתקיים ללא כח אלוקי שנמצא בהם כל הזמן.

וזהו חלק עיקרי ממצוות ידיעת ה', לדעת שהקב"ה אינו מוגבל כלל גם בהגבלות השכל, וביכולתו יתברך לעשות גם דבר שלא ייתכן כלל מצד השכל.

ואת זאת מדגיש הרמב"ם גם בהמשך דבריו (בהלכה ה') "הוא שהנביא אומר וה' אלוקים אמת, הוא לבדו אמת ואין לאחר אמת כאמיתתו, והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו". כלומר, שכל ההסברים וההוכחות שהסביר הרמב"ם בהלכות הקודמות, עלינו לדעת, וזהו חלק עיקרי ממצוות ידיעת ה', שאין זה מוכרח להיות כך, כי ביכולתו יתברך לעשות הכל באופן אחר

ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויים כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים, וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

לכאורה נראה כי במילים האחרונות בהן מסיים הרמב"ם את חיבורו – "כמים לים מכסים" – הרי הוא שולל את מה שאמר תחילה "וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם":

שהרי הכוונה במילים "כמים לים מכסים" היא, שכשם שהמים מכסים את כל מה שיש בתוך הים, וכשאנו מסתכלים מלמעלה אנו רואים אך ורק מים, ורק אם נחפש ונחטט עמוק בפנים נמצא את כל מה שיש שם – כך תהיה ה"דעה את ה'" ממלאת כל כך את כל המציאות עד שהיא "תכסה" את הכל. והיינו שה"דעה את ה'" תישאר למעלה ממיציאותו והשגתו של האדם.

זאת בעוד בתחילה הדגיש הרמב"ם שהידיעה תהיה באופן של "השגה", "וישיגו דעת בוראם" שזה מראה על דבר שנמצא בהישג ידו, ובפרט במילים "כפי כח האדם", שבהם מודגש שהידיעה לא תישאר למעלה הימנו אלא היא תיכנס בתוכנו והוא יקבל אותה בתוכיותו ופנימיותו.

כדי להבין זאת, יש להקדים את דברי הרמב"ם בתחילת חיבורו – על פי מנהג ישראל לקשר את ההתחלה עם הסיום, המיוסד על הכלל הידוע (שמקורו בספר יצירה) "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן" – שגם הוא עוסק ב"דעה את ה'":

יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת הימצאו.

הרמב"ם מדייק ואינו כותב שהקב"ה "המציא כל נמצא" בלשון עבר, אלא "ממציא כל נמצא" בלשון הווה, היינו שהוא "ממציא" ובורא את הנברא כל הזמן, בכל רגע ורגע. וכתורת הבעל-שם-טוב המפורסמת, על הפסוק "לעולם ה' דברך ניצב בשמים", שדבר ה' המהווה את הנברא ניצב ונמצא בכל רגע ורגע בתוך כל נברא להוותו ולהחיותו מאין ליש בכל רגע ורגע, ואם חס-ושלום הוא יפסיק זאת אפילו לרגע אחד, יחזור הנברא להיות אין ואפס לגמרי.

ועל-כך ממשיך הרמב"ם ואומר בהלכה

ויוכלו לדעת את ה' בכל מה שהשכל והחכמה יכולים להשיג, אלא גם "יודעים דברים הסתומים" – גם את הדברים "הסתומים", שהשכל אינו מסוגל להשיגם כלל, גם את זאת יהיו ישראל "יודעים" בהשגת השכל, שכן השכל עצמו יהיה מלא וחזרו ו"מכוסה" כולו ב"דעה את ה'".

והנה, למרות שידיעה זו בו יתברך, שאין הוא מוגבל כלל בהגבלות השכל, היא ידיעה נעלית ביותר, ובה נרגש העילוי וההפלאה שלו יתברך עד אין קץ, שאינו מוגדר ומוגבל בשום דבר כלל וכלל, הרי דווקא בגלל זה אין זו אלא ידיעה ב"גילויים" שלו ולא בעצמותו יתברך ממש. שהרי עד כמה שלא יהיו העילוי וההפלאה נעלים עד אין קץ, הרי כל המושג של עילוי והפלאה אינו שייך לומר בעצמותו יתברך. שהרי כל עילוי והפלאה, עד כמה שלא נפליא זאת, יש בו הגדרה כלשהי – שאנו אומרים עליו שהוא נעלה ונפלא ולא נמוך ותחתון. והוא יתברך הנו למעלה לגמרי מכל הגדר של עילוי והפלאה בכלל, וכשם שאי אפשר להגדיר אותו יתברך בזה שהוא נמוך ותחתון ח"ו, בדיוק באותה מידה אי אפשר "להגדיר" אותו יתברך בזה שהוא נעלה ונפלא ולא נמוך ותחתון. ובאמת אי אפשר לומר עליו יתברך גם עניין זה עצמו, שהוא נעלה ונפלא גם מכל ה"גדר" של עליון ותחתון, שהרי גם זו "הגדרה" כלשהי, שהוא למעלה מכל ה"הגדרות" ולא למטה תחת ההגדרות, וכן הלאה והלאה.

[וכפי שאמר ר' זלמן-משה, כנ"ל: אם אתה מדבר ומסביר – זה כבר לא "עצמות"!].

וה"ידיעה" וההכרה בעצמותו יתברך היא דווקא ב"ידיעת התינוק", וב"ידיעה" של כל יהודי בפשטות, לפני הכל, לפני כל ההבנה במה שעל-פי השכל ובמה שלמעלה מהשכל. דווקא בפשטות של התינוק ושל היהודי הפשוט "מגיעים" ו"לוקחים" את עצמותו יתברך ממש.

וגם זה מרומז בתחילת ספר משנה-תורה, בזה שהרמב"ם מדגיש כי לפני הכל, "יסוד היסודות ועמוד החכמות", הוא "לידע שיש שם מצוי ראשון", שישנה מציאות ה'. אין אנו יכולים לומר ולדעת מאומה מה הוא אותו "מצוי", הדבר היחיד שאפשר לומר עליו הוא העובדה שהוא "מצוי", שהוא "נמצא".

ולאמיתו של דבר גם "נמצא" אי אפשר לומר עליו, שהרי אין מציאותו יתברך מה שאנו קוראים נמצא, ואי אפשר לומר שהוא יותר "נמצא" מאשר "לא נמצא". וכן אי אפשר לומר שהוא "עניין" או "דבר" או כל מה שנמצא בלשונו, שהרי כל זה אינו אלא המושגים שלנו, שהקב"ה למעלה מהם עד אין

ה"ידיעה" וההכרה
בעצמותו יתברך היא
דווקא ב"ידיעת
התינוק", וב"ידיעה" של
כל יהודי בפשטות, לפני
הכל, לפני כל ההבנה
במה שעל-פי השכל
ובמה שלמעלה מהשכל.
דווקא בפשטות של
התינוק ושל היהודי
הפשוט "מגיעים"
ו"לוקחים" את עצמותו
יתברך ממש

קץ, ולמעלה גם מלהיות למעלה מהם, עד שאי אפשר לומר שהוא יותר "למעלה" (מהם) מאשר "למטה". וכל מה שלא נגיד ונאמר לא יהיה נכון, ולאידך כל מה שנגיד ונאמר יהיה נכון וכן הלאה והלאה. וכפי הביטוי הידוע של הרמב"ם שהוא יתברך "נמצא בבלתי מציאות נמצא". זה שאנו קוראים לו "מציאות", הוא לא משום שהוא יותר "מציאות" מאשר "לא מציאות", אלא משום שאין לנו ברירה, מכיוון שרוצים לדבר אודותיו, לכן אנו קוראים לו "מצוי". ודווקא "מציאות" זאת, שהיא לא יותר "מציאות" מאשר "לא מציאות", דווקא היא היא ה"מציאות" האמיתית.

ולאחר ה"ידיעה" בעצם מציאותו, בזה שהוא "מצוי", ממשיך הרמב"ם ומבאר שצריכים אנו לידע ולהבין גם את פרטי שלמותו יתברך. תחילה השלמות שעל-פי השכל, שהוא "מצוי ראשון, ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים, משמים וארץ ומה שביניהם, לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו". ולאחר-מכן השלמות במה שהוא יתברך למעלה לגמרי מהשכל – "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול להימצאות", וכנ"ל בארוכה.

וכשם שבנוגע לידיעה במציאות ה', הרי העיקר וההתחלה היא בעצם מציאותו יתברך, שהוא "מצוי", ודווקא ללא כל פרטים, ואחר כך וכתוצאה מכך מגיעים כל פרטי השלמות מצד ה"גילויים", כך גם בנוגע ל"אותו הזמן" של ימות המשיח, שכל המצב הנעלה והנפלא שיהיה בימות המשיח אינו אלא תוצאה מתבקשת מן העיקר, מעצם העניין של ביאת המשיח.

ומכיוון שעניינו של המלך המשיח הוא לגלות את ה' בעולם, הרי עוד לפני שמישח פועל לתקן את העולם, באה התגלות עצם מציאותו של המלך המשיח, "מלך בעצם", המגלה בעולם את עצם מציאותו ה' שלמעלה מכל הפרטים והגדרים, ורק אחרי זה ועל ידי זה באים פעולותיו בעולם.

ובלשון הרבי שליט"א:

ענינו של משיח הוא (לא בכדי לתקן את העולם, אלא) ענין בפני עצמו – מלך מבית דוד. וענין ביאת המשיח (בעולם) . . הוא, שיומשך ויתגלה בעולם מלך המשיח (שהוא למעלה מענין תיקון העולם), אלא שכתוצאה מזה "יתקן (גם) את העולם כולו", שגם העולם יהי בשלימות, עד אשר "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

והנה על פי הידוע שכל הענינים דלעתיד לבוא תלויים במעשינו ועבודתינו דעכשיו – יש לומר שגם הענין דביאת המשיח גופא (שלמעלה מתיקון העולם) שיומשך בעולם [שהרי ענין ביאת המשיח הוא שמישח יתגלה בעולם, שידעו שהוא "משיח בוודאי"], נפעל על ידי מעשינו ועבודתנו עכשיו.

(והרבי ממשיך ומבאר שם שזה נפעל במיוחד על ידי לימוד הרמב"ם, שהוא לא לימוד כ"אמצעי", בשביל לדעת את המעשה אשר יעשון, אלא לשם התורה עצמה, כי "אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד".

שלכן חשוב ונוגע ונחוץ וכו' וכו' – כדי לפעול את ביאת המשיח בשלמות – ללמוד רמב"ם בפועל ממש מידי יום ביומו, ללא שום תירוץ ואמתלאות, וכפי שכתב באריכות בשבועות הקודמים).

מבואר בשיחת שבת פרשת תולדות תשנ"ב שזהו תוכן ההכרזה של "יחי אדוני המלך דוד לעולם", שהיא התגלות עצם מציאותו של המלך המשיח בעולם. ולאחרי זה ועל ידי זה באות כל הפעולות בתיקון העולם.

שלכן לכל לראש חשוב ונוגע ונחוץ וכו' וכו' שהכרזה זו, המגלה את עצם מציאותו של המלך המשיח בעולם, והיא המביאה לכל פעולותיו בעולם, להן העולם כולו זועק שהוא כה זקוק עכשיו, שהכרזה זו תישמע ככל האפשר בכל מקום בכל פינה ובכל האופנים והצורות האפשריים, עד שתפעל את פעולתה בשלמות – התגלות מלכנו משיחנו שליט"א לעיני כל בשר בגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!